

35 ÉVE A VIGILIA ÉLÉN
LUKÁCS LÁSZLÓ

35 ÉVE A VIGILIA ÉLÉN

LUKÁCS LÁSZLÓ

szerkesztette:
Farkas Edit és Horányi Özséb

A könyv kiadását a kecskeméti Piarista Iskola és a Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság támogatta.

© Farkas Edit, Horányi Özséb, Typotex, Budapest, 2019
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 078 5

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu
és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

Műszaki szerkesztő: Teklits Tamás

Borítóterv: Szalay Éva

Nyomta és kötötte: Generál Nyomda Kft., Szeged

Felelős vezető: Hunya Ágnes

Tartalom

Várszegi Asztrik: Rendhagyó előszó	7
Metszetek	19
Lukács László főszerkesztői Jegyzeteiről	
• Gyáni Gábor:	
A hit helye mai világunkban	21
• Kovács Lajos:	
A hívő értelmiségi helye mai világunkban	33
Csaba László:	
A Vigilia helye a magyar szellemi életben	44
Derényi András:	
A Sapientia Főiskola létrehozása	57
Görföl Tibor:	
A Vigilia világnézete	73
Horkay Hörcher Ferenc:	
A kortárs irodalom a Vigiliában:	
Rónay György példája	91
Lukács József:	
Lukács László helye saját családjában	107

Martin József:	
A kalitkából a szabadba, és tovább	112
Mikulás Domonkos:	
Lukács László igazgatói évei Kecskeméten	125
Puskás Attila:	
A <i>Vigilia</i> teológiája,	
különös tekintettel a II. vatikáni zsinatra	140
Szénási Zoltán:	
Babits: a <i>Vigilia</i> küldetésének	
egyik lehetséges forrásáról	156
Szörényi László:	
Útitársunk	167
Török Csaba:	
Vigilantes	176
Álomhordozó	189
Juhász Ferenc és Lukács László beszélgetése	191
Függelék	207
Lukács László publikációinak jegyzéke	208

Rendhagyó előszó

„Ich heie Ladislaus Lukács und bin aus Kecskemét.” Ez a bemutatkozás 1967 nyarán Erfurtban hangzott el. Annyira beleéltem magamat német környezetembe, hogy nem is a személynév, hiszen német nyelven mutatkoztunk be egymásnak, hanem csak a Kecskemét hamisítatlan kiejtése ütötte meg fülemet, hatolt tudatomig. Ha a katolikus magyar keresztények a 20. század hatvanas éveiben friss egyházi levegőre vágytak, akkoron többen a Német Demokratikus Köztársaságba, az NDK-ba utaztak. Persze, máshová akkoron még nem is nagyon mehettek. Így adódott, hogy azon a nyáron két kis csapat találkozott az utcán, pontosan az erfurti szeminárium előtt: Schürmann professzor és magyar vendégei, valamint Robert Arnold plébános és magyar vendégei. A találkozás örömében nem is tudtam, ki a magyar, ki a német. A Ladislaus Lukács nem is volt olyan rendkívüli, de amikor azt is mondta, hogy Kecskemét, ez a szó még a baráti Erfurtban is nagyon magyarnak hangzott. Ekkor esett le a

¹ 1946, Sopron; bencés szerzetes, pannonhalmi emeritus főapát; <https://bences.hu/>

tantusz: hiszen ő a Lukács László piarista atya, akiről a katolikus iskolák diákjai és a bencés atyák is olyan lelkesedéssel meséltek! Most itt van, megismerhetem. Így indult a kapcsolatunk, sőt barátságunk.

Ettől a személyes pillanattól kezdve ismertem Lukács Lászlót, láttam és követtem szellemének és lelkének emelkedő csillagát – és tanultam tőle. „Aus Kecskemét”, azaz a vidéki Kecskemétről indult, aztán ismét Budapest következett, kötelékeink lehullásával Bécs, Európa és érzékeny antennáival a táguló világ befogása következett.

Az első *Vigilia* számban Schütz Antal írását pannonhalmi növendékként olvastam: „Vigilia: az őskereszténység szíve dobbanása; ifjúság, élet, tartalom, alakító erő.” Elevenbe vágott és ott vibrált a lelkekben az első indítás erejével az Üdvözítő „Vigilate” fölszólítása, mely végigzúg az evangéliumon: Hasonló a mennyek országa a tíz szűzhöz, kik fogták lámpásukat és a vőlegény meg a menyasszony elé mentek (Mt 25,1). Egész életemben az „őskereszténység szíve dobbanása” érdekelt. Fiatalon a *Vigilia* olvasójává szegődtem, hiszen az oázis volt a magyar ugaron. 1969 nyarán Nagykanizsán katonaként szert tettem egy *Vigiliára* és éppen szabadságra indulva ingem alá rejtve átmentettem a laktanya kapuellenőrzésén, hogy az úton olvashassam. Az állomáson úgy foglaltam magamnak „harcállást”, hogy a beérkező vonatot is lássam, le ne késsek róla, engem meg senki se lásson, hogy *Vigiliát* olvasok. Ellenséges világban éltünk. Még ezüstös borítólapját is kifordítottam, hogy ne legyen feltűnő. Anynyira elmerültem az olvasásban, hogy se nem láttam, se nem hallottam. Egyszer csak egy árnyék vetül a lapokra, és valaki megszólalt: „Katona, maga mit olvas?” Elnémultam, úgy meg-

rémültem. Minden bűnöm eszembe jutott. Ő a csodálkozástól, én a rajtakapottságtól lepődtem meg. Azt hittem, lebuktam, de mégsem. Egy fiatal keresztény értelmiségi nem tudott napirendre térni afölött, hogy katonát lát *Vigiliát* olvasva és feltétlen meg akarta kérdezni.

De miért is ez a történet? Nem lehetek egyedül, akinek a *Vigilia* évtizedeken át fontos, eligazító írás, szellemi tájékozódás volt. A *Vigilia* fájdalmas történeti korban jött létre, évtizedek óta – ami csoda a magyar sajtótörténetben – mint egy csendes hajó halad előre, többször és folyamatosan túlélve „az írástudók árulását” arra törekedett, hogy időnként ellenszélben, viharos vízen, ellentmondásos törekvések, oldalmnyomások ellenére is hűséges maradjon, friss maradjon, fény és csendes szellemi erő legyen olvasóinak. Ahogy borítója időnként változott, színtelenebb vagy vonzóbb lett, papíra gyengébb vagy a folyóiratok méltóságához méltó lett, a *Vigilia* – alapítói szándéka szerint – hűséges maradt küldetéséhez: ahhoz, hogy „az ősegyház szívedobbanását” elérhetővé tegye a kortárs keresztények és olvasói számára, meghallja azt és a szellem erejével és tágasságával a jövőt is kitapogassa, utat keresvén az egyház történelemben folytatott zarándokútjához. Lukács László ennek a csendes, többször viharba került hajónak utasa és irányítója 35 esztendeje.

A mustármag törvénye/természete

„Hasonló a mennyek országa a mustármaghoz, amelyet fog az ember, és elvet szántóföldjébe. Ez kisebb ugyan minden magnál, de amikor megnő, nagyobb minden veteménynél és

fává lesz, úgy hogy jönnek az ég madarai, és fészket raknak ágai között.” (Mt 13,31–32) Anélkül, hogy a mustármagról szóló jézusi szavakat összekeverném a történeti egyház valóságával, magáról a képről és a kép tartalmáról szólok csupán. Ha Isten országának csodálatos kibontakozását egy képpel ilyen megragadható módon el tudjuk fogadni, el kell fogadnunk, hogy Isten az Ő csodálatos országát gyermekei, azok élete révén juttatja érvényre. Felnövekedésük, tehetségük, emberségük, lelki értékeik kibontakoztatása által juttatja érvényre ennek az országnak üzenetét és értékeit. Emberek szolgálata révén növekszik ez az isteni élet és így válik sokaknak elérhetővé, kézzelfoghatóvá. A gyermekből felnőtt lesz, aktív és hatékony szellemű, aki aztán szelleme védő ernyőjét sokakra, közelben és távolban lévőkre kiterjeszti, a jézusi képpel élve: Isten országa az ember révén hatalmas fává terebélyesül és szellemi kisugárzása sokaknak biztonságot, felüdülést, bátorítást, lelki-szellemi táplálékot, tájékozódópontot, kapaszkodót nyújt. Ezt a képet szem előtt tartva írom: a 20. század második felében és 21. századunk első negyedében élő katolikus magyar egyházunk sokszor megtépett és meggyesett fáján, amely fa hús-vér emberekből, keresztyenkből áll, Lukács László személye, spirituális és szellemi szolgálata kiemelkedő. Nem mehetünk el mellette szó nélkül. Többeket és másokat is elsorolhatnánk itt, de ennek nem most van a helye és ideje. Az alkalom azt kívánja, hogy a 83 éve szolgáló *Vigilia* éveiből a 83 esztendőes Lukács László piarista atyára 35 szolgáló év jutott, és ennek okán most életére és művére figyeljünk. Ezért ismétlem a mondatot: az elmúlt katolikus magyar, hazai évtizedek kiemelkedő egyénisége, nagyhatású és alázatos munkása Lukács László piarista atya.

Személye a mag, amely kicsi, törékeny és nagyon emberi, de Akit és amit képvisel, az örök és isteni: Isten országa.

A mustármag növekedése

Az a szerzetesi nemzedék, amely az ötvenes években szerzetesi hivatás mellett dönt, egyirányú utcába hajt. Lukács László vállalt életformája: piarista, pap, nagyszerű lehetőség és örömteli belső tapasztalat, a pártállami környezetben mégis olyan életforma, amelyet a költő szavait kölcsönvéve így mondhatunk el: meg kell tanulnia „gúzsba kötve táncolni”². Élettere van, de kicsi, legfőljebb annyival bővíthető, amennyit még illegálisan tágít rajta, de sok távlattal nem rendelkezik. Ha nem a kijelölt úton jár, földönfutó lesz. Lukács László ezen a keskeny, kijelölt és vidéki nyomtávon is kibontakoztatta a mustármag lehetőségét. Diákjai tudnák elmondani, mit kaptak általa magyar irodalomból, az angol nyelv közvetítésével és hogyan fogalmazott a számukra hittanórán. Az akkori magyar egyházi lehetőségek között szinte csodának számított, hogy a szerzetesrendek arra termett tagjai alkalmanként (adventi rekollekció, nagybőjti iskolai lelkigyakorlat címén) egymás tanítványainak ily módon is szolgálhattak. Így volt olyan másfél évtized, amikor a végzős diákjaink (és feltételezem, hogy más szerzetesiskolák diákjai is) Jelenits István és Lukács László váltásban kaphatták meg a lelki út-ravalót. Persze a mezőny – hála Istennek – szélesebb volt, de Lukács László e szűkebb körbe tartozott.

² Kosztolányi Dezső, A „Holló”. Válasz Elek Artúrnak, Nyugat 6, 644.

Ha a jó magot pedagógusként, lelkivezetőként többek lelkében elvethettük, megvan az esély, hogy az majd később szárra szökken és hosszútávon maga is életet ad. A mustármag azonban nem légüres térben tud növekedni, hanem alkalmas talajban és szabadságban.

A mustármag esélye

A szabadság szárnyakat és biztonságot adott Lukács Lászlónak, mögötte egy tiszteletben álló tanító szerzetesközösség állt, amely nem lebecsülendő egyházunkban. Küldetése, közössége és a szabadság adta meg a lehetőséget, hogy a mustármag fává nőve az egyház közösségének adhasson árnyékot, lelki felüdülést.

Lukács László piarista atya azt tette, ami a szerzetes értelmiségi feladata a változásra érett, majd ténylegesen változó korban: szolgálatával, szellemi felvérteztségével, tanárként, íróként, a kommunikáció résztvevőjeként, főszerkesztőként jövőre orientált ajánlatokat adott katolikus egyházunknak és társadalmunknak és az új megszületésének munkálója is volt. A kor divatos kifejezésével: az alapjaiban megrendült környezetben reménnyel, vízióval és tetterekészséggel rendelkezett és ennek a látomásnak a vonzásában cselekedte, amit megtehetett.

Hogy milyen feladat állt a katolikus magyar egyház előtt, annak hű tükre a II. János Pál, azóta szentként tisztelt pápa hazánkban látogatása idején (1991. augusztus 16–20.) elmondott beszédei sora. Ezek a magas szintű és briliánsan megfogalmazott lelkipásztori megszólalások aligha lettek volna

elgondolhatók P. Alszeghy Zsolt SJ évtizedes római tapasztalata és Lukács László hazai valóságismerete és tapintatos, de pontosan fogalmazó stílusa nélkül.

Vessünk pillantást néhány szempontra, amelyek fontosak és hangsúlyosak voltak mindannyiunk számára, és amelyeknek Lukács László munkása volt.

Lukács László itthon és külföldön elmondott helyzetértékelései bizonyítják, hogy tisztán látott, különböztetni tudott fontos és kevésbé fontos között. Ismerte a világegyház, különösen is az európai katolikus egyház gondolkodásmódját, lüktetését, a nyugati fejlődés vakvágányait, de ismerte a megmerevedett klerikális hazai egyház nehezen mozdíthatóságát is. Óvatos volt, mert tudta, hogy a múlt terhe még bénítóan hat az egyház képviselőire, vezetőire. Megnyilatkozásaiban, stílusában a kommunió egyháza magatartásformáját érzékeltük, amely itthon alig volt még ismeretes, otthonos volt a legkevésbé. Tudta, hogy sokat kell dolgoznia, hogy a börtön gúzsba kötöttségéből és homályából kilépő egyháznak korszerű információs infrastruktúrára van szüksége, hogy bátorító örömhírét korszerű eszközökkel és alkalmas módon, vonzó stílusban juttassa el mind az egyház tagjaihoz, mind azokhoz, akik várakozással és nyíltsággal fordultak Jézus Krisztus magyar egyházához.

A nyolcvanas évek végétől személyi kapcsolatait, külföldit és hazait, tudását bevetve segítségére volt a politikai változások következtében új lehetőségek elé került magyar egyház vezetésének, jelentős szerepet vállalva a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kommunikációs intézményrendszerének kialakításában, szellemi és szerkezeti megteremtésében.

Az önállósodó magyar egyháznak hazai szinten is várták tanító eligazítását. Ez szellemi kapacitást, világegyházi tapasztalatot és szervezési munkát igényel. 1996-ban szerkesztője volt a MKPK által kiadott *Igazságosabb és testvériesebb világot!* című szociális körlevélnek, 1999-ben pedig a *Boldogabb családokért!* körlevélnek. Mindkét dokumentum általános elismerést és elfogadást kapott a magyar társadalomban.

Teológiai, irodalmi és nyelvi felvértezettséggel vett részt a hívek tanításában, nevelésében és ízlésük formálásában saját lelkigyakorlatai, írásai révén. Sokat fáradozott a katolikus felnőttképzésben és értelmiség-nevelésben. Ehhez az elmélyítő lehetőséget a világegyház forrásvidékéről teremtette meg.

A szabadság adta nyitással a nyolcvanas évek végétől kezdődött a nemzetközi teológiai és egyházi életbe való bekapcsolódása is. 1989–1996-ban az Union Catholique International de la Presse európai régiójának elnöke, 1996–1999-ben pedig a Szentszék által kinevezett teológiai tanácsadója. 1990-től 2007-ig a Vatikánban különböző pápai tanácsok teológiai konzultora. Ezekről az évektől kezdve rendszeresen kapott meghívásokat előadások tartására különböző nemzetközi tanácskozáson, teológiai konferenciákon nemcsak Európában, hanem az Egyesült Államokban és Kanadában is.

Lukács László 1984-től a Kalazantinum Piarista Hittudományi Főiskola tanára. 1995-től részt vett a szerzetesrendek teológiai képzését és a hittanárképzést szolgáló Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola megszervezésében és megalapításában, 1999-től annak főigazgatója, majd 2006-tól rektora, 2008-tól a Főiskola professor emeritusa. A Sapi-

entia Szerzetesi Hittudományi Főiskola létrehozásában orosz-lánrésze volt.

Kevesen tudják, de Lukács László aktív részese volt Baternay Ágota Sacré Coeur nővérrel és a bencésekkel a Sophia létrehozásának is. A rendszerváltás gyanútlan örömeiben és várakozásában a szabadság adta lehetőséget szerettük volna felhasználni a megnyomorított magyar egyház és a szinte teljesen megsemmisített szerzetesség újjászervezésére. Mivel gyakorlatilag nem létezett szerzetesnőképzés, erre a komoly kihívásra kerestünk választ, próbáltunk megoldást találni a Sophia létrehozásával. Egy olyan biztos intézmény életrehívásával, amely korszerű képzést nyújtva a közösségépítést is elősegíti, ugyanakkor kellő rugalmasságot felmutatva képes a személyes adottságok figyelembevételére is. Hiába azonban az intézmény, ha nem találtunk volna Baternay Ágota személyében annak működtetésére alkalmas nővért. Lukács László atya hely- és helyzetismerete ugyancsak döntőnek bizonyult az induláskor. Az akkor még önálló Pannonhalmi Szent Gellért Főiskola helyzete és a főapát döntési szabadsága pedig lehetővé tette, hogy létrehozzuk rendi főiskolánk kihelyezett tagozatát, amely önálló intézményként (1994) a szerzetesnők képzését szolgálta a közelmúltig.

Munkatársa lehettem a többi szerzetesközösség elöljárói-
val együtt. Nem szűnő küzdelmet kellett vívnia a szerzetesi
főiskola szellemi, spirituális és humán rangjáért, hazai és ró-
mai elismertetéséért. Ezzel a katolikus magyar egyház szer-
zetesközösségeit, a fiatal szerzetesek szellemi formálását
kívánta intézményesen szolgálni, továbbá lehetőség szerint
utat nyitni azoknak a világiaknak a képzéséhez, akik változó
korunk paphiányában az egyház szolgálatára vállalkoznak.

A katolikus teológiai főiskolák, a katolikus tanárképző főiskolák rangjáért, elismertetéséért nagy bölcsességgel dolgozott, részt vett a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) munkájában. 1993-tól, az új Felsőoktatási Törvény megjelenése után a Sapientia Főiskola létrehozása mellett fontos része volt abban, hogy a magyar teológiai felsőoktatás valóban szerves részévé váljon a magyar felsőoktatásnak. Ennek részeként 1994-től 2007-ig a MAB Hit- és vallástudományok bizottságának tagja, 1997–2002-ben elnöke, mindmáig részt vesz a MAB akkreditációs feladatainak ellátásában bizottsági tagként, többnyire elnökként. Egyik megalapítója, majd 2004–2008-ban ügyvezető elnöke az Egyházi Felsőoktatási Intézmények Kollégiumának, amelynek célja, hogy segítse a különböző teológiai felsőoktatási intézmények integrálódását a magyar felsőoktatás átalakuló rendszerébe.

Legjelentősebb szellemi teljesítménye a *Vigilia* katolikus folyóirat szerkesztése és kiadása. A magyar folyóiratok történetében egyedülálló, hogy az 1935-ben alapított lap túlélte az újabb magyar történelem összes megpróbáltatását, és immár nyolcvanesztendős múltra tekinthet vissza. A lap ma is, az alapítók és a „nagy elődök”, Sík Sándor és Rónay György célkitűzését követve az egész magyar kultúra szolgálatát vállalja, a szó eredeti értelmében katolikus, tehát egyetemes tagassággal követve a társadalomban és az egyházban zajló folyamatokat. Lukács László e nyolcvan esztendőből immár harmincöt éve áll a lap élén, megőrizve az elődeitől kapott értékes örökséget. Az általa szerkesztett lap arra törekszik, hogy segítse a párbeszédet kultúra és kereszténység, irodalom és élet, társadalom és egyház között, figyelembe véve a társadalom aktuális kérdéseit is. Így járul hozzá ma is a ma-

gyar szellemi élet gazdagodásához, az irodalom, a kultúra és a társadalomtudományok közötti szintézis megteremtéséhez.

Egy tanulmánykötet bevezetőjét is be kell fejezni, ha az nem is teljes. A kezünkben lévő tanulmányok a mustármag természetéről, hasznáról beszélnek, vagy épp egy gazdag aratást köszönnek meg hálatelt szívvel, tisztelettel és barátsággal.

Saint-Exupéryvel teszem fel a kérdést és fogadom el választát. „*Minek hihetné magát a fa? Gyökereknek, törzsnek és lombsátornak. Miközben gyökereit mélyeszi, azt hihetné, hogy önmagát szolgálja, holott nem egyéb, mint út és híd. A föld rajta keresztül egyesül a nap mézével, hajt rügyeket, fakaszt virágokat, alkot magvakat, a mag pedig úgy viszi tovább az életet, mint már készenlétben álló, de még láthatatlan tűz.*”³

Köszönjük az életképes magot, a fa virágját és lombját, köszönjük az Életre vezető utakat és hidakat és a tüzet!

³ Exupéry, Antoine de Saint, *Citadella*. CXCI. <http://mek.oszk.hu/00300/00382/html/>